DOLFO ZORZUT

# La Furlane

CUNT-UN PAR DI ALTRIS STURIUTIS

DAT FUR DAL AUTOR 1919

DOLFO ZORZUT

# LA FURLANE

## CUNT-UN PAR DI ALTRIS STURIUTIS

DAT FUR DAL AUTOR 1919

'Lautor al ten par sè duçh i diriç.

À la siore
EMMA VATTA-CAVALCANTE
pal gran ben che mi à fat

# FURLANS,

no sai nance jo, çimût che mi àn sburtat fintramai cassù. Tant lontanon da nestris tiaris tant lontanon che mi ven voe di vaî e cualchi volte us vai ance come un frut. E cun chel cur cussì ingropat jai vuarut imbastî-us alc e us jai parat sù a la mate chisti sturiutis. Mi à parut di sei tornat a nassi biel che scrivevi. „E tu nus dàs di lei a nualtris? — vês cur di dî-mi! Ma sintit. Ance vualtris dovês vê un color neri, dovês sei neris come l'ingiustri çhalin. Leet, cà 'l è 'l miò cur, leet, e se jo jai vajut biel scrivint, forsi forsi ance a vualtris us pararà di sei sintaç su la bance tal puartefurdinape lajù lajù.

Un biel salut di cur dal vuestri sfloçhon

DOLFO ZORZUT.

TROPAVIE, avost 1917.

# L A F U R L A N E

## U n p a r d i c u a d r u ç

Rusute dafarade struce la polente. Ti fume chê lunone e 'l fun al çhol cun sè chel bon odor chel 'l viarç la boce dal stómit. Une sdrumiérie di int ti spiete lì 'tor da taule e ti mange cui voi chê binidiçion dal Signor. Cápite 'l toçh, e ti svuatárin, e 'l torondel al dovente simpri plui piçinin. Duçh çidins ti ménin li grámulis. Rusute t-un bati di voli ju contente duçh cuançh. In code al salte fur el lidric di chê tirinone di crep. Mangiat; la çene jè finide, la puere çene furlane.

I frutuç, fìs dal prin fi di 'sar Zuan, un daûr di chel altri ti córin fur sburiç come 'l jèur sfolmenat da tane: si sa, ti son li lúsignis che s' impíin e si distúdin di fur che ju spiètin. I zóvins ti van pa vile a fâ la çhantade. I viei si tírin tal puartefurdinape e cul bocal di vin di sot dal nas scoménçin lor a contâ-si di vacis, vigei, di çhamps e di ploe.

Dome Rusute jè lì ancemò in cusine e disbrate daurman la taule e po si tache a lavâ la massarie. Ti lave e ti çhantuçe:

Sù vie, Rusute,
sù fâs da sen,
che zà cà in presse
ven el to ben.

Cuant che 'l mi çhale,
crôt che jo mûr,
cun ches so oçhadis
robe 'l miò cur.

Ma Diu, çe ise
che 'l cur mi dûl...

Cà si ferme e ti à propi tal cur une dulie. Ti çhale fur pal barcon seneose e viot che ros no 'l è plui lajù, che 'l soreli 'l è lât a mont, che li stelis son zà un pôc plui in sù che si çizíchin e i puers ferai cul petroli sçharsot lúsin e no lúsin in jenfre da çhasis dal paîs.

E no 'l ven ancemò! Cunt-un pôc di rabie je ti dà un tiron a la tindine rosse dal barcunut, impie 'l lusor e si tire cuce cuce e si scrofe sul prin sçhalin dal fogolar.

— Rusute, tu tu váis! Mi pâr che si scomençi mal usgnot!

— Ma, us prei, cui váie? — e fasint fente di sgnofâ-si 'l nas si sue chê lagrimute che 'l voli, chel mostaçhon, gi la fâs cori jù pa bafete.

— Ancemò che no 'l ven! Sint, scometi che 'l è lui chist, mitipen che chist 'l è 'l so pas. Sì, lui... Çha' no, no sinti plui nuje!

E i veçhos no i bádin plui a je e scoménçin indaûr li storis d'in chê volte, d'in chê voltone, che Diu nus judi!

— E pur al mi à dit che 'l vegnarà, che usgnot al ja di vignî dal sigur! Tanti robis, tanti robonis che ài di contâ-i, jo. Par doman intant jai za pront el ábit. Doman po sì che i vuei parê-gi bon!...

— Buine sere, la me int — e Rusute ja un bot tal cur, ti fâs un salton, cor a çholi-lu, lu çhape pai braç e lu tire ance lui par mîs dal fogolar e i dá la çhadrée.

'L è 'Sifut, el fi dal mulinar, un biel zóvin, fuart, doi voi neris, muse france, un par di mostaçhutis e i çhavei nerons e riç come un agnel.

— Ja dit miò pari, che us disi, 'sar Zuan, che par passandoman la farine jè pronte; vîn propi un grun di lavor chisçh dis e juste par fâ-us un plasé si à duvut meti da bande tanti altris voris — al scomençe lui.

— Graçis, graçis, ben ben, tu i disaras che ance jo un'altre volte...

— Nuje, nuje, si dovi pur judâ si un cu l'altri.

— Sint mo, çimût vae cu la campagne? Mènie ben là di vualtris?

— Benon, la arbe mene che 'l è un gust, la vigne chist an, se Diu nus la mande simpri cussì, çe, uone a botaç e 'l forment...

— Jai a plasè, jai propi a plasè, e... — lì el vieli al va indenant, ma 'Sifut al si à zà tirat plui indonge di Rusute e no lu sint plui.

— Tant timp, spiete tu! Tant timp stâ di fur!

— Çe us-tu, jeri fur sì; ben, induvine mo là che jeri! Çe muse lunge che tu mi fâsis! Po ben, jeri a çhol-ti chist sclopon tal nestri urtut; tra lus e scur lu ài olmat; se tu ûs, sôi ance bon di dâ-ti-lu, jo!

— Çha' çe biel, çe sclopat! 'L è un gust a çhalâ-lu. Graçis di cur. U, çe bon che ài di parê jo doman! Mi lu das-tu po? Sas-tu çe, doman cuant che balarin la furlane jo ti lu darai a ti. Ses-tu content cussì? E jo par intant lu metarai tal fresc da çhaf dal miò jet ta taçute sot dal cuadri da Madone e po...

— O Diu tu, sint, sint, la me frute; sas-tu tu che sôi un pôc rabiuçat cun te, sì po da bon! No stâ ridi, no! No tu sês stade buine di dî-mi ancemò che tu mi ûlis ben, tu, e jo sôi simpri t-un dî-ti...

— No tu sês sigur? 'córie che ti disi? Di sì ti disarai sas-tu cuant? e sberlarai in chê volte che mi sintaran ance... denant dal ortar.

— Tu tu sês la me culumbute, tu sês!

— Çe voi che tu mi às usgnot, canajat!

— Ti mangiaréssin...

— Lassi-mi stâ, ti prei, lassi-mi, benedet, tu; ve' che miò pari nus ten di voli. Moli-mi, moli-mi 'l braç! Çha çe che 'l si tire pa barbe! Cussì, cussì; ma... ma... no stâ lâ-mi po tant lontan tu cumò...

— Culì no si sta tant ben, propi; ti son dome t-un çhalâ-nus, ti son. Ven culì un pôc plui tal scurut. Benedet el scur, lui! Se si fos almáncul di fur nualtris là sençe pauris! Sbassi-ti, sbassi-ti almáncul, ti prei. Ven plui indonge cu la musute. Che nus çhali cui che ûl cumò, cumò tu sês me!

La çhape biel pal çhavut, la tire a sè e sun chê musute i dà lui une çupade di gust e un sçhoc come un colp di scórie al ti fâs dâ un suston a di chei doi in font dal fogolar. — Ben, ben, dut biel e dut bon, dome simpri el timor di Diu, li mes ánimis — Çha', Tine — i dîs a planc a la so femine cunt-une vos come di vaî — no sai propri parçè, el cur lu ài ingropat; a çhase to, ti racuárdis-tu? ance jo ti ài bussade propri tal puartefurdinape; to pari 'l mi à fat cori, e jo çimût che ài vajut e maludit el mont in chê volte! No puedi propi no puedi dî-i nuje a di chel puer frutat a lì, parçè? sarès peçhat di fâ-lu patî par gust!

Lui al çhol sù une bore, la bute su la pipe e 'l bughe daurman, el fun i robe i voi e 'l è content di no viodi plui nuje. Tine ance je ti tire fur el rosari e ti pree sot vos. E tu, Rusute, se tu savéssis, tu, çe rosone, çe borone che tu jas propi tal mieç da to musute!

Bátin la puarte e come une folade di buere al cápite drenti Checo, un zóvin dal paîs, çhalt come 'l fuc, ance lui par Rusute.

Al si veve sçhaldat fur di mût une sere ta file cuant che un grun di mês prime Rusute jere vignude a çhase so a judâ la int a scussâ panolis. In chê sere je biel contant sturiutis, cun chel fâ di furbate i butave çhalons, forsi contentone di sei çhalade int-un

mût che 'l ûl dî „sta 'tente che ài cur di doventâ mat" e forsi indalore je no pensave nance in sun no che zujant i çhalons lu varéssin pudut impïâ-lu cun chel fuc che 'l bruse là che 'l toce. Di cà e di là dopo d'in chê volte je ti lu viodeve da spes fer come imbacuchit che i coreve daûr cui voi. Je di sólit lu çhalave série e se no podeve voltâ strade, i butave un mandi sec sec in çhandele.

U stimi jo, je veve zà 'l so 'Sifut in chê volte. Par çhase Checo no 'l jere capitat mai. I disévin lor i amìs di Rusute che veve 'l fantat che 'l leve ogni sábide a fâ 'l amor. Ance fevelant cun 'Sef cualchi volte lu viodeve che 'l fermave di contâ di colp e 'l inglutive la salive se si saltave fur di Rose. Ma no 'l vuareve crodi e simpri al veve alc di sperâ. I veve pur riduçat contente in chê volte! e çimût puédie stâ-i?

In chê sere par jessi propi sigur 'l ûl lâ a viodi e 'l ti 'l è ance capitat.

Al dà un çhalon, al viot 'Sifut che 'l ninçule biel biel Rusute, ûl tornâ fur, ma po 'l si fâs indenant.

— Buine sere, la me int.

— Çhá' Checo! o, buine, buine — i dîs 'Sef.

— Si puedie vê une bore di fuc pal çigar?

— Sì, vuluntir, parçé di no po! — i rispuint 'sar Zuan — culì 'l è tant fuc che vuarês!

Lui al va sul fogolar, i trame la man, al pare in bande i stiç cu li molecis, al çir fur une borone, ma tramant el fuc i cole propi su di Rusute. Chiste si jeve in pîns par parâ-si. 'Sef si tire in bande. I baste chist mumintut a Checo. Ta vuarelis, a stocs, a plancut i çiziche a la frute.

— Mi vévin dit, Rusute... ise vere che tu i ûlis ben?

E je tâs.

— Ise vere che par lui 'l è dut el ben e par me nance un frighinin no?

Je no dîs nuje.

— D'in chê file che tu sas, d'in chê volte jo no jai plui padin.

Je no sa nance çe rispuindi-gi, e po une vorone stufade:

— Çe us-tu che ti disi? Met el cur in pâs, Checo.

Checo al ja un sçhasson, i puins s'ingríntin, al dismentee la bore e po 'l dîs cunt-une vos gruce scuásin riduçant di ràbie:

— Vês el diau in çhase vô, 'sar Zuan, la vuestre Rose ja di fâ-us vaî, viodarês! — e po a planc a Rose che nissun no sinti — forsi tu tu às di paidî-lis, Rusute, e ja cur di displasê-ti, tu viodaras!

Si volte e clopant come un çhoc e struçhant cualchi çhadree al viarç la puarte, e vie fur lui.

— Çe 'l vuarévie dî-nus, Rusute — i domándin — çe 'l vuarévie dî po? jas-tu fat-i alc di mal?

— Po nuje — al dîs 'Sef — no la vês capide ancemò che 'l ja dit juste par ridi! Subite pensâ mal vualtris; a cognossi Checo, jo!

Rusute a tâs. Se 'l vès sintut, lui, çe che Checo gi veve sbisiat-i in chel mumintut ta vuarelis!

In chel, fasint un davoi, un çhadaldiau ti cápitin lor a çhase, come poleç spauriç, i fruc, sáltin, córin, sbérlin.

— Jo, jai tre! — Jo, cuatri! — Une di ches jè me! — No, po! — Fur la me, se no!...

— No la finissês ancemò, canais; molait, us disi, li lúsignis — al scomençe 'sar Zuan — e vie di lunc sot dai bleons!

'Sar Zuan al si jeve in pîns e i fruç, capide reson, sù lor come diaui su pa sçhalis.

— Jè ore di lassâ-si, magari cussì no! Ve' che 'sar pari al scomençe a sbrundulâ e a rugnâ; doman, 'Sifut, si viodarin indaûr!

— Tu mi mandis vie masse a buinore, tu, Rusute; ma çho, jo vôi, dome, çimût che vîn dit, el sclopon ten-lu par me. Buine gnot, la me int!

— Buine, chel zóvin.

La famee si tire a durmî. Un pôc di timp dopo duçh ti duármin. Ma chê puere Rusute jè sù ancemò ta so çhamarute, je vai e pree, no pôl parâ vie chel grop che ja tal cur e „tu às di paidî-lis".

— Parçè — a pense — çe i a-o fat jo di mal!

Ti viot el sclopon ta taçe, lu tire jù, lu nase, ti poe 'l çhaf sul jet, lasse la lun che ti ardi, e lì ti va a çhatâ doman.

*

— Va-mi vie di culì, va-mi fur dai voi, birbantat; no tu vâs a funçion avuè? spiete, tu, i contarai ben al veçhari, jo; altri che vuarê-mi puartâ-mi vie un grampon di luvins, va vie, ti disi, sango e là, us-tu propi fâ-mi blestemâ come une lípare! — e la puere viçhute cu la vuisçhe in man a fâs çe che pôl par fâ-ju cori vie dal so çharuç cun chê lombrenone par sore. E i fruç, lor ve'

a funçion avuè; ti sáltin come zipiotis sù pa ranghieris, jù tombulis sul brear, rips sù pa ronchestre, ti fásin el montafin; 'l è lì el puliçai, ma çe zóvie? 'l è un puer dandan di vieli ance lui e cui ju párie? Po indaûr lor duçh int-un trop là da fiminute cun chê scufe a l'antigae sul çhaf: un al ti sçhampe vie, li sachetis plenis di luvins, chel altri al ti cruste e 'l ti mastíe in boce cualchi clap e ti la fásin doventâ mate chê puere viçhute.

Jè la sagre a Borgnan e li banderis tal brear ti soflétin ta chel ajarin çhaldut e ti spiétin la int di glésie. Chê plaçe in chel moment ta chel soreli che 'l nase di viarte, cun chei morars di fuee za biel che nassude, cun ches banderis ti à un no sai çe che di biel che ti fâs gioldi ance un muart; 'l è propri un gust a viodi chei fruç come maç che ti si stuárzin come li anzilis e no ti viódin l'ore che ti finissi po une volte chê funçion tant lungionone che mai.

No sarès po nance ore no, si sint el tantumergo ta glésie e a sglinghinâ la çhampanute dal muini, si móvin sul tor, din-dan-din-don scampanótin lor li çhampanis, tirs di mortoleç di cà, di là, tai orç, ta braidis. I sbirs che stévin ance lor cujeç su la cros in alt dal tor, come la tampieste si bútin di cà e di là, ti zírin e ti sivílin che ti sturnîs. La puarte da glésie ti criche ti crache, la sbúrtin, dut int-un si spalanche e si frúçin lor par saltâ fur a pletonons la int, e fur e fur e simpri fur.

In chel jù pa bandis dal stradon di Migee si sint a pivetâ, sdrondenâ e i dan drenti di gust cun trombons, cavartoris e tamburon: jè une bandute di dis di lor rivaç in chel cunt-un sçhalar di Migee, ti cápitin indenant cun chei péç in fur, lor.

— Sintis-o, sintis-o? Cápitin, cápitin!....

El nulon di int vie a cuatri di chê bande duçh cuançh a çholi i musicanç. Chê intone ven simpri plui indenant da bande da plaçe; jè rivade; la bande t'intone un alc di biel denant da çhase dal prin cunsiir e po là dal veçhari. Jan el diau ta pançe lor chê int, ti sóflin e ti súdin come raçis. Son sigurs lor che i bocai di alc e çe ju spiétin zaromai!

— Çe mi fasês-o, canajatis, no stet disdrumâ-mi po! Çha' che àn cur di rabaltâ-mi dut cuant; po di bot, ve' lì! Diu, Diu, la me robe; vai-mit in nà; o, vait in nà; anin, anin po — e si sgose je chê puere viçhute.

Li gialinis spauridis ance lor di chel davoi ti cocodéchin e li raçis e li ocis cul cuac-cuac ti córin barcolant drenti a platâ-si tal bearç.

Dut Borgnan al ti 'l è in vore. In streçis ti pássin li zóvinis e ti rídin sot coç ai zóvins che plens di murbin si sbúrtin e si trússin indenant e ti sgórlin lor come giai.

Vuè si ûl gioldi la ligrie,
zuvinutis, fai-sit fur;
cà si salte, cà si bale:
par çhantâ no dul el cur.

Saltait fur, bieli bambinis,
puartait fur chel çhar murbin;
zà li giambis lis vês buinis
par balâ fin a la fin.

Ance 'l jéur fur'da so tane
al cor fur dut sbirlufit,
ance lui al çir la biele
e la tire tal so nit.

La çhareçe, la ninçule
e je biel si lasse fâ;
ise mal, se sot da l' arbe
lui plancut la ûl bussâ?

Çha' çe grun di bieli frutis
che nus çhálin di sot coç;
ves-o voe, canajatis,
d' impiçhâ-nus come croç?

Ma Rusute la plui biele,
la plui biele di chist luc,
ve'-le lì çe che nus çhale
cun chei voi come di fuc!

Po sì ance Rusute jè cu li frutatis, cun chê arie di frutute si çhale di cà e di là contentone, ti vualme li trupis dai zóvins cun chei voglons che dísin „mangi-mi"; chel sclopon ros ros come une bore tal mieç da çhamisole çilistine i pâr tant bon; sot di chê çhamisole çhaminant si mof une vite di ágnul. Jè biele je cui scarpins a ponte, cul cutulin curt che i sta ben sui flancs ben faç e a suste; je ti à un biel cuel scurut e une muse color dal piársul zà fat cunt-un ros scuron a plen, i lavris come sopis di vin, i çhavei çhapaç tal cocon neris neris. Ogni tant je si volte riduçant a di chist e a di chê e ance je gi rispuint a duçh cuançh in rime cun chê vos di udulute. Ti viot 'Sifut e i fâs boce di ridi.

Çe fiestone tal país, çe fiestonone! Po çe, ance i viei si tírin a fuarçe di boston su la boce da puarte e si síntin sul çoc lì denant. Duçh, si viot, ti son contenç. Jè la sagre da viarte chê lì e cui vuarês-o che no sedi content?

Là di fur duçh ti gióldin! Checo 'l è stât un mumintut su la puarte a viodi a passâ chê intone, 'l si à fermat a çhalâ Rusute; ance je i à butat-i un çhalon sun chê puarte; la ja viudude a doventâ t-un colp serie serie. Cul cur che i bulive, lui al si à tirat drenti ta ostarie.

— Un mieç, Toni!

— No tu vâs fur?

— No, un mieç di chel blanc e di chel bon, us disi — al dîs cunt-une vos di pôc di bon.

'L ustir ti lu vualme cu la code dal voli.

— Cà 'l è alc di brut — al pense.

Al poe 'l vin e po ance lui al cor di fur par sintî di mior a sunâ.

— Çe vin canae, che 'l ten Toni avuè. 'L è mai mior che no lu bevi, mi sinti pôc ben. Çe, forsi chiste taçute ja cur di dâ-mi un pôc di fuarçe. Po, che ledi çimût che ûl — e jù ancemò une taçe.

A cápitin drenti a doi a tre i frutaç, sudaç come raçis.

— Çe biel bal avuè; une robe che no us disi!

— Cà un got, mestri Toni, ma di chel che 'l fâs çhantâ, vês-o capit?

— Vevi une jo, une çizile no ti va compain.

— Vês-o viudut Rose cun 'Sef?

— Ise mo une pavee chê là?

— Toni, ancemò un mieç — al sberle Checo rabiat.

Chei ti van fur e tórnin di altris.

— Çe bal, çe bal, çe robe! Mai stât tant biel; duçh ti bálin.

— Po, u stimi jo, ti àn beç duçh cuançh a dì di vuè; no vês viudut li frutatis!

— Çe vistiç, no jè plui robe filade, jè robe fate vignî. Jas-tu viudude la Rose di 'sar Zuan e çe ábit di prinçipesse!

— Po che la védin duçh cuançh Rose in nimenç avuè a pueste par fâ-mi mastiâ rábie — al pense tal cur invelegnat Checo. — Ancemò un mieç culì, no viodês che jai la flasçhe vuede, corpo e là — al rugne lui po a fuart zà sçhaldat avonde.

A cápitin un altri trop; ti viódin Checo.

— Çe fásis-tu po culì tu? No tu vegnis fur? Çe poleçis, altri che no, çe sbals di gust!

— Tâs mai là, no tu sas, tu. Lui al sta culì e la morose i la fruarà forsi cualchidun altri — al dîs un çimiant ai siei compains, çimût che si fâs po sençe vuarê magari.

— Çe as-tu dit? — al si jeve sù e jù un puin pa taule che 'l ti fâs rabaltâ li taçis e li flasçhis.

— Anin po, anin, no stin jessi fruç — al tache di mieç mestri Toni curint in cà cunt-un bocal di neri.

— Tu puedis crodi, se jai voe di patufâ-mi cun te cumò! Ven di fur ve' e ti passarà la fote ance a ti. Se 'l ti 'l è lât alc in stuart, çhol el vueli — e vie fur lor.

— Cà ancemò mieç, Toni! A vuè no si misure!

— Se no t'ûs vê altri, çho! Viot dome di no bevi 'l judiçi, Checo!

Di fur a ti súnin. 'L è zaromai scurot, impíin i lampionons e li clocis tal brear. 'L ti 'l è cussì biel di fur. 'L è frescot, ma cui us-tu che 'l ti abadi! Cole la rosade, po no fâs mal! Çha' sul tor e çe lusor; sù une ronchete; u, çe biel, çe sflandoron. Ti scampanótin come tançh diaulins. E lì sul brear si vóltin, si messédin.

Checo no 'l si à muvut ancemò di chê çhadree. El vin lu ja sçhaldat ben e no mal, ma 'l judiçi no, al dîs di vê-lu ancemò!

— Çe fâ culì jo, 'l è mai mior che mi tiri sot da plete. E, tu Rusute, tu Rusute, tu às propi voe di copâ-mi, tu! E, çe, nuje! Sarà me, gambiarà idee cul timp. Toni, el cont culì! — al tache la man ta sachete e in chel lì denant di lui 'l è 'Sef dut scalmanat che 'l bagne 'l bec cu la taçe di neri. Checo i dà sot vie un çhalon di brut, e i ven sù.

— Çha' Checo, no ti vevi nance viudut no, jo; çe fasis-tu culì tu bessol? No tu vegnis fur tu po!

— No mi va, cun cui ja-o di balâ po, jo; son dutis impegnadis. Jeri zà di prin sul bal, jai viudut che par me no 'l è! — e jù pal nas i cor la bausie.

— Anin, anin; no tu 'n çhatis nissune, malandret el mistir. Cà dis minuç si bale la furlane. Tu mancis propi tu ve'. Jè Rose culà cunt-une so amie. Fasin cussì: jo t'impresti Rusute par un mumintut. Tu sâs pur che fin cumò jai balat dome cu la morose, e balâ simpri cun chê...! Jo çholarai chê altre. No ti plásie Rusute?

Checo no 'l sa çe dî.

— Çha' che 'l diau al ven a çirî-mi — al pense ta pançe — che no vedi di fâ cualchi strambolot jo usgnot. Ma balâ cun Rusute, e balâ la furlane! Çe a-o di fâ jo cumò?

— Anin, vegnis-tu o no vegnis-tu; çe isie di pensâ cumò! No stâ míngul crodi che Rose s'inrabii, po nance par ideis, no! E po tu tu dovis vignî. Momenç tu mi ju fasevis doventâ maç arsere i veçhos di Rose, tu canajat. No la vévin capide lor, puere int. Jo vuei viodi-ti legri ance te, fin cumò jai tant giuldut jo cun Rose che no ti disi. Tu viodaras çimût che ti bale; jè une frute che val un milion, par balâ po ti lu siguri. Tu la provaras.

— Ben, ben, anin alore!

Al si jeve sù, 'l si 'nacuarç che 'l ja li ĝiambis infurmiadis e 'l çhaf i pese. 'Sef lu çhape di sot dal braç, e vie fur lor.

---

— Rusute, culì ti meni un ĝnof balarin pa furlane.

Je ti viot Checo, no sa çe dî. Çe colp par je di viodi-si-lu lì denant cun chei voi che la çhálin come se vuaréssin brusâ-le.

— 'Lore fasarin cussì, tu bale cun lui e jo çholarai Luçiute.

— Çe a-o di dî-ĝi jo? Jo balâ propi cun Checo! No 'l sa lui 'Sef dut cuant; sarès mior che i fasi capî. Ma çimût? E 'l sclopon che i vevi di dâ-ĝi tal bal? Al si à dismenteat lui, pueret — pense — Ben pal miò cont — a dîs a fuart — Dome no tu mi vevis prumitut tu arsere....

— Ma sì sì, no tu sas tu che a di un amì.... Viot che son drenti i pars zaromai.

E i pars contenç e riduçant ti pássin lor ator e ti çhálin plens di ĝionde la int di fur. Si sa, si à di balâ la furlane, po disi! jè che par balâ-le ben, ĝi ûl jessi brâs e cui mior dai furlans par balâ!

— Anin — 'Sef al çhol sù Luçie e vie drenti. Checo al ti viot Rose zale zale come une coçe. Al ja scuásin paure di lâ-ĝi donge.

E je no si mof.

— No viĝnîs ancemò, çe spietês-o — i sberle 'Sef stant di drenti.

— Sì, viĝnin cumò! — lui la çhape pal bràç; Rusute dure e smuarte si lasse strissinâ. Duçh i doi ti çhamínin sençe viarçi bec, moi moi. Je si çhale ator e çir cui voi el so 'Sef, lui ros come une bore e çhalt la çhale fisse fisse.

— Ben, Rose, ristin a di chel di arsere!

Je no i rispuint.

— Tu às voe di mandâ-mi ta chel altri mont, tu!

Par lì al passe 'Sef.

— Ben, çe musis duris che mi vês!

Rose i riduçe juste par no vaî.

— Çe 'l ae di nassi avuè ancemò? — a pense — çe a-o fat jo di no spieĝâ-i mò prime a 'Sef dut cuant! E „tu às cur di paidî-lis“ al mi à dit arsere; ma no sôi jo parone di vuarê-ĝi ben a di cui che ûli jo? Ma zà no sarà nuje no!

In chel a scomençe la músiche. I pars si lássin, i zóvins di une bande, li zóvinis di chê altre. Rose jè contente di vê-si tirat in bande, si poe su la ranghiere e çir 'Sifut. Ti lu viot in somp dal brear, a fâs par lâ-i donge, ma in chel, daûr da músiche, ti végnin indenant lor i zóvins a çholi li frutis. Chistis ti sçhampin ridint e si vóltin indaur cun chê muse che dîs „cori-mi po" e si vóltin che no si védin fermaç, ches feçatis! Dome Rose a pâr che sçhampi par a bon, no si volte e no rit; je si mof di chê bande che 'l è 'Sef. Checo 'l si 'nacuarç.

— E, no tu mi sçhampis, no, pa Mado.... — si la viot lui che i sçhampe chê frute, chê biele frute; el vin un pôc a la volte i fâs dismenteâ che 'l è lì tal brear che un grun di int ju çhálin.

— No stâ sçhampâ-mi, fermi-ti, Rose — e je par no dâ tant tal voli, si ferme tal çhanton a drete da rorchestre là che si viot dome i fruç.

— Lassi-mi, ti prei, Checo, lassi-mi, jo no sôi colpe di nuje, no puedi, no puedi fâ-ti altri.

— Çe no tu puedis? Ise vere çe che tu mi às dit arsere?

E je tâs. Lui i bute 'l foçolet ros.

— Çhape culì e che 'l nus tegni adun.

— No, no puedi!

— Çhape, se no....

— Ma Checo, ti prei, la int nus çhale!

— Çhape!

— 'Sef, 'Sef, çe as-tu fat, tu!

Cuintre stómit ti lu çhape 'l foçolet par un blicut e lu ten mol mol.

— Biele tu, ten-lu strent e....

— No — e lu mole.

In chel ta chei altris pars li frutatis i bútin i sclopons ai zóvins.

— Fur cul sclopon, Rusute, bute, ti prei, bute, gio! el miò çhaf 'l mi zire, i lusors mi córin ator e vuélin çhapâ-mi. Rose, bute!

— No, Checo, no puedi!

— Ce?! — e la çhape strent strent pai bràs. Fur che vegni chê peraule; o vuarê-mi ben o doventi mat avual!

La ja çhapade, la sacode. Chê puere frute si çhale ator, ûl tacâ-si a sberlâ a fuart a fuart.

— Fur el sclopon, se no.....

— El sclopon jai di dâ-lu a di cui che vuei jo! 'Sifut, 'Sifut, ven cà, ven cà!

— A, ciçe! — come une bestie al ti salte sù, la çhape pal cuel e i ûl puartâ-gi vie 'l sclopon, ma je gi lu ten strent strent in ta man.

— A, no tu molis, tu clamis 'Sef, tu; ti ài visat, jo!

La mole, fur da sachete si viot alc a lusî, ti lûs alc par ájar come un curtis e jù el puin di Checo.

— 'Sef, 'Sef, 'Sifut — si sint un çiulon che 'l romp i templis. Ti cole par tiare; el bal 'l si ferme di colp. Rose insanganade jè lì che ti strenç ancemò ta man el sclopon.

— Çe ise, çe ise, çe ise, Rusute — al cápite come une saete in cà 'Sef curint.

Je ti viarç i voi e cunt-une vusute:

— 'L è stât par vuarê dâ-ti dome a ti el sclopon; çholi-lu tu; perdonai-git.

No dîs altri.

Checo 'l è in nà fer fer come impalat, cui voi disledrosaç, no 'l dîs nuje nuje.

Dut int-un al si tache a ridi a ridi e 'l sberle:

— Dulà ise lui el miò çhavalut, el miò çhavalut, lui! — e ridint e ridint al si tache a cori pal brear.

I lusors son distudaç, la int lade vie, el brear vuet vuet.

---

Tal doman fur da çhase di 'sar Zuan ti puártin fur un muart; daûr di chê casse 'Sef al suste e 'l vai.

Checo 'l ti 'l è t-un ospedal, al ja piardut çe che 'l Signor 'l ja dat-i di mior al on in chist marimont, al ja piardut la reson.

# SE LA PRIME MI ÇHOLEVE.....

— Sis — siet — vot — more —

— El pont 'l è miò!

— Çimût, se buti cuatri!

— Duçh tu ju às!

— Çha', çe voe di scombati par gust! Vevi el det cussì, jo!

— Cun amìs mi à simpri plasut di zujâ, ma chei che intíndin....

— Çe? Mi tegnis-tu par un imbrojon par forsi?

— Çe? Disi-mi, cuant ti a-o imbrojat jo, po?

— Ma çho, chist no ài dit!

— Pa Madone, miò 'l jere 'l pont! Baste. Anin, che vuei viodi-ti i bugei.

— Çe? a mi?!

E un tic di cà un tic di là, li venis dal cuel i dovéntin simpri plui gruessis e ches dos musis cun chei voi che ûlin sçhampâ-i vie son robis di fâ paure. Meni, el plui rabin, jevat in pins al mene par ájar la boçe, che Diu nus vuardi!

Úrtin, sbúrtin, svólin flasçhis, taçis, rabáltin li taulis. Nissun ju ten plui.

— Stet cujeç, stet cujeç! — 'l è 'sar Antoni che 'l si à tirat in cà fur dal mezat di là a sintî chê cunfusion. Di tire lui al ferme Meni pal stómit.

— No stet fâ davoi cumò, stet boins. Meni, anin po, ti pajarai jo 'l cuartin, sta bon cumò!

'Sar Antoni, cui no lu cognóssie? chel biel viçhut cun chê barbe che i rive fin sul pèt, cun chei doi voi di bon. E Meni 'pene ti lu viot, al si sinte magari rugnant, ma 'l si sinte. Podês crodi, 'sar Antoni al jere 'l so paron e po 'l saveve lui Meni, çe tant che chel viçhut a lì dopo muart so pari al veve fat par lui e dut par menâ-lu su la buine strade. Chel barufant e chel çhocat di Meni a lì al è propi chel bon frut di une volte che

'l ti doventave mat di gust, baste a vê pudut vê la scórie in man e „a man, gajarin" „in nà, viole!" e discolç e cun chê çhamese viarte jù, lui, come un uminut pal agar. So pari biel lavorant al fermave di bot di sapâ e lu mangiave cui voi, co ti lu viodeve a fâ-si indenant cu la tomane dal gustâ; po sintat sot di un morar sujant-si i sudors dal çarneli ance chê cródie cun tant di pei a lì i faseve bon pro a viodi-si-lu lui cu la pale in man dâ-i drenti ta tiare, e cun çe amor e cun çe fuarçe!

— Po sì, che Diu ti tegni par simpri la man sun di te — al pensave tal so cur e i riduçave chê boce sute pa strachérie — e tu saras la lus dai voi, co mi cloparan i zenoi, benedet. Tire dret, tu; po sì che jan di dî „çe aste di zóvin!" — e dut content, dopo gustat, vie lui a strussiâ 'l puer on sençe viarçi bec sot di ches sflamiadis di soreli, robis che no i crévin i çarviei.

'Sar Antoni lu veve par çhase di píçul in sù e 'l saveve dut cuant.

Ma Meni 'l è stât un zóvin bon e braf fin che 'l è lât vie soldat. Tornat a çhase, so pari muart, 'l è doventat une béstie.

— Po sigur, che 'l si à ruinat drenti soldat — diseve la int.

Dulà 'l podévie vê imparat a çhapâ di ches balis, a butâ stramp in chel mût, se no là cun ches feçatis che no son par altri che tignî-si in bon Polónie e fâ-i la tire a li servis!

— Meni, anin, met jù 'l dopli, tiri-ti in cà e sta cujet!

— Ma 'l veve cur di puartâ-mi vie un pont, e po intindi che jo vuarevi....

— Ma ven cà, ti disi! Jo jeri 'l to paron une volte, ti vuarevi un ben di vite e ti vuei ancemò.

— Ma a vô, 'sar Antoni, che 'l Signor us conservi la lus dai voi, a vô!

— Ti prei po, jo sai sì, po, jo i ài siarat i voi a to puer pari, jo!

— 'Sar Antoni, vês reson, sôi trist sì, ma vês di compatî-mi. E, no savês vô dut cuant!

E a Meni i scoménçin a vajussâ i voi e lui 'l si ju suje cul comedon chê lágrime che i ûl sbrissâ-i fur par fuarçe.

— No savês, vô, paron Toni, dut cuant. Jai un cur sglonf jo, se savéssis!

Meni al si jeve in pîns.

— 'Sar Antoni, anin di fur e us contarai alc.

A van di fur. Tal bearç 'l è dut çidin.

— Anin lajù, butin-si ta arbe!

Pássin pal mieç dal zuc da balis.

— Ti jas-tu fat mal, Meni? sta 'tent che son li balis, no stâ inçopedâ-ti, va a planc, çhar el miò zóvin.

Si bùtin tal mieç di un strop di margaritis. 'L ajarin friscut che 'l va a spas pai çhamps, un pôc a la volte i robe la fumate a Meni.

— Us contarai. No ise vere mo che jo jeri un bon fantat prin di lâ soldat? Ben, viodes-o mo! Miò puer pari al mi vuareve un ben di Diu, lui!

E i conte, i conte lui dal timp lât jù cu l'aghe dal Judri.

— Cognossevis-o Tinute, la fie dal marangon? A, la cognossevis vô!

Si jere propi su la siarade che ti jérin a vendemâ ta braide di 'sar Antoni; plens i segloç e plenis li brentis di raps di úe, e 'l ti leve un odor di most par dut lì intor, robis di fâ piardi 'l çhaf ance a di un sant. Ti çhantávin lor.

Jai mangiat un gran di úe,
par sclarî-mi un pôc la vos....

Ance Meni i deve drenti ogni tant cu la so vos di bas. Tine murbinose cu la runçiute ti crevave cunt-un fâ di ágnul li rasçhis e ogni tant, un di cà e un di là dal filar, si çhalávin di sot coç e je i diseve:

— Tu mi çhális tu, Meni, e no tu mi disis propi nuje!

E çe dispieç, jù ta brente di Meni la rasçhe cun dutis li fueis. E i riduçave di gust. E lui a lì come un batécul no 'l jere bon di dî-i nuje.

— Meni, çhale là vie che ti tórnin çhantant Checo e Pine; çhali-ju che ti tórnin cul cuinç, çhali-ju! Anin nô cumò? Vegnistu, Meni?

E Meni, nin sì nin no, vie daûr di je e jù lor pa plagnis che nissun no ju viot plui.

— Po che Diu nus vuardi, no tu sês bon di fevelâ, ses-tu doventat mut t-un colp avuè?

— Mut? ma, Tine, çho.... çe — e lui nuje plui di cussì.

E Tine a ridi, a ridi.

— Çhape cà, ti rabalti el cuinç ve', oçho, Meni, oçho, oçho!.... Çho, ca ti dôi un rap; çha', çe biel ravueç par te; ben, se ti lu dôi jo, no t-ûs vê-lu, tu?

— A, Tine, tu! — Lui lu çhape, al çerce un gran e po crudint che je no lu viodi lu plate di colp ta sachete. Ma chê, furbe come la bolp, i dà di voli.

— A, ta sachete tu metis la me robe! A, cà tu la jas mitude!

E fasint fente di sei 'nrabiade i çhape la sachete e strenç e striçe che 'l most i cor jù pa barghessis a Meni.

— 'Sar Antoni, in chel moment mi pareve di sei in paradis, us disi — al va indenant lui contan-gi la so instorie — la varessi çhapade e bussade come un mat, se vès vut di colâ 'l mont. Çe biele che mi à parut chê frute cun chei voi che i riduçávin, cun chei lavris bagnaç di úe nere e chei dinçh di lat! E viodile a ridi dopo vê-mi fruçat la úe ta sachete!

Je si tire biel jù el so foçolet ros jù dal çhaf e ûl suâ-mi e par suâ-mi si plee, si sbasse un pôc; jo no podevi stâ plui fer, no podevi plui tignî-mi. I siei çhavei neris come 'l çharbon sgardufaç un pôc e mieç a pindulon, par colpe di chel ajarin, chel canae, mi pássin su pa muse. Cà po no ài pudut plui par a bon. Denant dai voi mi ven come une tele, mi scótin i timplis, no sai plui çe che fasi. La çhapi strente pal so çhavut e no sai plui çe che ài fat. In chel moment mi à parut di no jessi plui jo. La jai bussade, mi pâr; mi àn dismot di colp a sintî a çhantâ la vilote.

Zuvinuç, sintit che us disi,
son sigur a fâ l'amor;
son li viç che ju tapónin,
par çirî-ju vait ator!

— Par çirî-ju — a pensi jo — che no si védin 'nacuart di me e di Tine e che no nus végnin a çirî, chei canajaç, e che no nus çhátin a lì bessoi!

— Tine, Tine — i disi a plancut cunt-une vos che mi s' ingosave tal cuel — anin indenant.

Je si comede i çhavei, ja la muse rosse e i lavris ros come li fueis dal sclopon, che párin che gi sclópin moment par moment; robis che jo no i vedi çupat-i fur el sanc. Çidine çidine je si met su la spale 'l stombli, e vie çidins nualtris da bandis dal disbotedor. El cuinç 'l è plen di úe, i pese.

— Puïn jù culì sot di chist piruçar, tu tu sês strache, mi pâr — sençe dî-mi nuje je met jù e sta cul çhaf sbas a lì fer. Vevi paûre scuásin di dî-gi alc, ma po çhapi cur.

— Sint — i disi — sint, Tinute, ses-tu inrabiade, se di prin ti ái çhapat in chel mût?

Je ti dà un suspiron, mi met une man su la me spale e si bute cu la vite viars di me. Nissun no nus viodévie e i dôi ancemò une bussade di gust. E jo mi la viodevi lì denant di me cunt-une musute che no us disi, 'sar Antoni. Chist 'l è nassut ta braide vuestre, propi culà un tir di sclope da vuestre çhase.

Al tâs lui par un pôc, puer Meni e pal çhalt che 'l ti à ta muse, 'l si tire jù 'l çhapiel. El ajarin che 'l passe bugant in chel pai ramaç dai árbui lì donge i fâs a çhar a di chei çhavei luncs

e riçoç e gi pâr di racreâ-si un pôc. 'Sar Antoni ance lui no 'l sa çe dî; ance lui al ja cur di racuardâ-si da vendemis cuarante ains prime. Sù parsore tal çil li stelis ju çhálin e stan a sintî la 'nstorie di Meni e po si la cóntin une cu l'altre.

— E chiste frute jere chê Tine dal marangon che cumò.... tu mi às dit prime? — i domande 'sar Antoni.

— Propi chê. 'Sar Antoni, 'sar Antoni, chel timp dopo d' in chê dì lu ài passat t-un lamp, mi pareve di sei jo 'l paron dal mont. Lavoravi, lavoravi, strussiavi, come un mus e dut cuant par nualtris doi. Vevi la muse france e un cur in chê volte! e miò pari 'l mi vuareve un ben! lu savês pur. Sábide no passave mai che jo cunt-un trop di amìs no ti fossi lât a çhantâ-i li vilotis sot dal so barcon. E jo çhantavi di gust e metevi ance jo adun li strofis e i disevi dut el ben e 'l biel che si pôl burî fur pa so frute.

E lui i conte da filis passadis insieme scussant li panolis, e çe sturiutis e çe çhalons di robâ-si 'l cur, di lâ a durmî simpri contenç.

— Dopo d' in chê dì no levi mai, vuares-o crodi, mai sot da plete sençe vê-le spietade sul poç, co vignive a tirâ aghe e di lì nô biel biel si tirávin in bande e la mandavi sigur a çhase cu la bafete rosse di une bussadute. In chê volte po no no che no çhapavi balis e 'l mont no 'l mi pareve tant canae çimût che 'l è cumò par me, chist maladet di un mondat! — e Meni 'l si sbroche molant une pidade a scur a di un piarsolar lì viçin.

— Conte, conte biel cu la sflace — i dîs 'sar Antoni — e no stâ inrabiâ-ti cumò!

— Us contarai, va ben, ma 'l cur, a contâ-us e a impensâ-mi di chel al mi pâr che 'l mi çhapi fuc cá drenti, ma us contarai lo stes; mi disbotonarai la giachete.

Cápite la leve. Meni, un biel bocon di zóvin, ben fat e ben tressat, lu fásin soldat; po si doveve pur spietâ-si-le! Çe vaî je in chê dì Tine, e Meni cu la bandere indenant, jù pa vile çhantant, sigur di no di ligrie nance lui!

— La dì prime di partî, vôi a saludâ-le. „Tine, Tine — i disi — tu sas che jo ti vuei ben. Jo dovi lâ vie e no tornarai tant a la svelte, tu sas!" — e ti la viodi a rontâ come un frut. „Sint — e 'l cur cul dî-gi-lu al mi si à ingropat — sint, viot che jo no ti dismentearai mai plui; 'pene tornat a çhase, tu tu âs di sei par simpri par me. Tine, viot di no fâ-mi nuje di tuart; jai cur di doventâ mat, tu mi butaréssis a patrac, tu! Tine!" — „Çe mi disis-tu, Meni — mi dîs je — çe che tu mi dísis! çimût puedis-tu pensâ mal da to Tine, tu? — e mi si tache a vaî a vaî, robis che no i si fermi 'l flat. Propi cussì je mi à dit. E, sì, sì! Lassai-mit tirâ flat un mumintut!

Meni al imbrinche i lavris cui dinçh di fote.

— Jo, 'sar Antoni, i disi jo e mi tachi ance jo a vaî: „— Ma jo, sai jo, Tinute, jo sai dut cuant. Jai dit juste par dî, jo! Jai dit di tant ben che ti ûli e nuj' altri" — In chê sere jai stat là di je fin a l'ore di gnot, no in çhase di je, ma di fur tal bearç, poaç parmîs da mede.... Par miò pari mi displaseve di lâ soldat, ma se us disi, che mi displaseve di plui par Tine, dovês crodi-mi, 'sar Antoni. Tal doman di matine a buinore tachi el çhaval par presentâ-mi e vie cul cur ingropat, podês dome crodi cun çe cur! Sôi fur dal paîs e lì ti la viodi su la crosade sintade sunt-un pareçhar e mi spiete par saludâ-mi ancemò une volte. Dismonti, une bussade — Mandi! — dos scoreadis al çhaval e vie a volop. Mi volti, la viodi distirade tal pluvin che si savolte come une mate. Vuei voltâ, ma no, vie. Un tant lu savês dome vô, 'sar Antoni.

E 'l torne a tasê lui, Meni.

— Cumò al ven el brut, 'sar Antoni. Forsi vô savês zà alc, ma us conti lo stes — e 'l si jeve in sinton.

'L è lât soldat lui e si scrivévin tanti bieli robis. Cui sa çe tanti voltis strac e stracuelat al si butave di sere sot tal friscut dai árbui e 'l leeve e 'l tornave a lei mil voltis li létaris di Tine. Ma un par di mês dopo li létaris di je ti son doventadis plui curtis e plui flapis. Çe ûlie dî chist po?

— Vuei lâ a viodi. In chê volte, savês che miò puer pari al jere malat fur di mût. Jo çhapi un parmes e torni in paîs. Ti rivi 'tor sere pôc prime che suni l'avemarie. Vôi là di miò pari e po dret là di Tine — „Sint — i disi — çimût ise cun te?" — „Ma, ben, ben, çho no sai, Meni, ma jo.... mi pâr che noaltris doi.... Mi àn dit tanti robis di te, che tu mi sgaris, che ti plásin une vore li servis di çitat...."

— „Çe, cu' ise che à dit chist! Che lu sçhafoi come un poleç! Fur che vegni chê lengate!" — Jo in chê volte butâ stramp! che duçh i compains no vévin altri tal çhaf che ramenâ-mi a viodi-mi come un santut! 'Sar Antoni, in chel moment varessi copat el pape se 'l fos stât colpe di alc. Chê lengate i la varessi tirade fur cu li tanais e mitude a rustî su la gradele e frizi e frizi che no resti nance çinise, no. Mont maladet, cui varéssie crudut che Tine mi veve dit une bausie! Tu, Tine, tu mi às copat, maladet el jet che tu sês nassude! Cui puins sot da barbe i disi: —„Tu às di mostrâ-mi chê canae!" — „Ti prei, Meni, no stâ fâ stram-boloç, ti prei. El non jai zurat di no dî-gi-lu a di nissun e tant máncul a ti!"

Meni vie fur lui come une bugade di buere di chê che sçhaveçe e creve çe che i cole sot i pîs. Vie fur lui, dulà? dret in ostarie cu l'idee tal çhaf di bevi e meti in pâs el so puer cur cunt-un par di boçis di blanc.

— O, Meni, Meni, çimût çimût — cà la man — çimût ise cul soldat? — pagnoche e cafè neri par çene, a! — ma tu sês doventat un bocognat di zóvin, tu! — soregladis tantis che si ûl, si capîs! ma çho, ancemò un par di misuç e indaûr a cà; une biele pivele e sù famee! — Ti son un trop di amìs là drenti; duçh i gi sáltin sù, lu çhápin pai braç, lu fásin sintâ. Jè int fuarte chê lì, zóvins di prin svol, fuarç tan che roi, in manis di çhamese, pèt dispetolat, neris ance lor di soreli. Cualchidun al ja di lâ ancemò a çhase a çene, si viot che ti son un par di falç e codars mituç adun lì tal çhanton!

— Cà une gote! cà une gote! Ma sì, çimut vae cun to pari?

— Jeri a çhatâ-lu, al ja bon voli; jai fevelat ance cul miedi e 'l mi à dit che speri.

— Mai mior cussì, mai mior cussì! Spirin ben, spirin!

— Ben, e çe ise di gnof culì in paîs, no mi contais nuje voaltris! — i domande Meni fasint boce di ridi.

— Cà, simpri compain. Nuje di gnof. Tu sas pur. Robis di pais. Ma sas-tu che cualchi zóvine cà di nô scomençe a doventâ supiarbute?

— Cu 'ise chê? a, cussì!

— Ma.... çho, no varès nance tuart, no varès. Un bon partit i pâr che sedi cumò chel di fâ-si fruâ magari di un brut, baste che 'l vedi beç. Ma, sinti-mi, no tu vevis di tacâ, tu cun Tine prin di lâ soldat?

— Fiviluçavi sì, ma no par a bon — e Meni 'l si muart la lenghe.

— A, se jè cussì, puedi contâ-ti plui a fuart — al dîs un dal trop — tu sas pur che jo ti ài vuarut simpri ben, e po jérin a scuele insieme e no varessi voe di meti-ti la lune in cuarp. Ben, ti disarai 'lore. Ti saran juste un par di mês in cà. Une dì di doménie, cà di nô si balave e lì si viot un tir di doi, drenti un on su la cuarantine cun tant di maneçis che ti disi, ben mitut, ma cunt-une muse di simiot che no ti disi. Chist al dismonte, al si messede 'tor dal brear, e çir e çir sin che 'l ti vualme Tine. — „Signorina — la disi cunt-un biel fâ, ma che biel ridint i sáltin fur di chê boce un par di palotis dal diau — signorina, la vol far un giro cun mi? — e je no sa çe dî, çe fâ. Duçh si capîs, si vóltin da bande di je e stan a çhalâ el truc. Tine dovente rosse come une bore.

— „Al è un sior, un sior si viot" — si sint a çizicâ di cà e di là — beade je, jè furtunade." E je sençe viarzi bec, i dà 'l so braç e bale che ti bali. E tra un zir e l'altri chel sior i doveve dî-gi alc ta vuarelis a planc che je ti doventave di duçh i colors. Di colp lui ti la mene là da so

coroçe e vie come doi culumbuç a spas tal friscut! Tu puedis crodi! Po çe as-tu che tu mi doventis zal, Meni; po çe, bef, bef e no stâ pensâ a to pari cumò. Bef ancemò un got.

— Nuje, nuje; conte, conte.

— Ti son lâç vie lor, e tu puedis crodi duçh a fevelâ, a çhacarâ. Córin di balin a visâ la mari di Tine. — „Po che si rangi — dîs chiste — 'l è un sior no? che prufiti. Po, no sarà mal zà!" — e lì duçh a dî la so. Ti çhacárin e di lì miez' ore ti son indaûr in paîs. Je dismonte e vie di lunc a çhase so, lui vie cui çhavai.

— „E cussì di Tine" — disi jo. Sintit, 'sar Antoni, se sês un on, dovês capî-mi. Jo clami sù di bot un litro e mi meti a bevi a bevi, robis che no sclopi. Varessi vuarut vaî e sbrocâ-mi cussì, ma no ài pudut, in chê sere pa prime volte in vite me jài dit un corpo.

— „Propi cussì ve' Meni — al mi dîs, lui el miò compain — e po dopo d'in chê volte ogni sábide di sere al ti capitave chel siorat a tir di doi. E, tu dovaréssis viodi çe ábiç, çe cordons di áur che ti à Tine! Che la vedi di çholi, jo no sai. Ma dísin che.... che.... messedâ-si tal çharbon, si reste çharbonaç e che ance je vedi zaromai la svergonze cun sè!" — „Çe, chiste ance, Signor, Signor!" — „Ma çe as-tu — dísin chei 'tor di me — ses-tu deventat mat? Po sta fer, se savevi no ti contavi nuje!"

— „Tine, Tine, la mė Tine, mantignude, e cunt-un altri.... Ma jai di svindicâ-mi — a disi murmujant. — „Po sigur avuè che jè sábide, lui 'l è cà e tal ort son sigur che ti fásin 'l amor!" — a sintî chisti peraulis fasi un salt fur da ostarie e vuei lâ a viodi. Ju spieti tal ort platat sot ta fasularis e lì ti ju viodi a capitâ. Jai sintut i sçhocs da bussadis. Tramavi. No sai çe sant che 'l mi à tignut che no ài saltat parsore di je e di no vê-le sfracajade! Mi ài tacat a sberlâ come une giae: — Svergonzose, scrovate, putane; e dî-mi che jo sgari, che jo buti stramp! Maladete la tiare che ti à dat el pan! Tu às di crepâ come une béstie, ciçe che tu sês une!" — No sinti altri che un sberlon e jo come un mat a cori in ostarie, no i conti a di nissun nuje e jù vin vin e vin. Çhoc ben e no mal, tal doman vôi a çhase, viarzi la puarte, no sai dulà che vôi, rabalti taulis, çhadreis, plaç e massarìis; di sore miò puer pari al zemeve; jo vôi sù e lì denant di lui mi tachi a blestemâ, a maludî l'ore e 'l moment che mi àn mitut al mont, a vaî, a sberlâ, sençe dî-i nuje di plui di cussì! — „Çe as-tu, fi miò, çe as-tu?" — „Çe che ài! Jai 'l unfiar tal stómit, pari!" — „Fi, fi, el cuel lu ài strent, stenti a tirâ 'l flat, Diu, Diu!" — Jo moli un puin sul scrin; miò pari 'l mi dà un çhalon.

— „Jas-tu di fâ-mi murî tu par a bon?" — 'l mi dîs, lui. — „Çe murî" — E jù jo pa sçhalis sençe dî-i nance mandi, no. E mi ài presentat indaûr soldat e là sì che butavi stramp daurman. Biel soldat, jai savut che Tine subit tal doman jè lade

vie in çitat cun chel sior e mi àn dit che la jan viudude come une siorone a spas cun 'tonóbui e çhavai vistude di prinçipesse, ma cualchidun ûl dî di vê-le çhatade di gnot in cualchi luc a fâ 'l amor cun mil di lor. Miò pari ance lui 'l ti 'l è muart. Forsi lui al mi à maludit, 'sar Antoni, prin di murî.

— Ma no, ti lu zuri, Meni, prin di murî al mi à dit che 'l ti perdone.

— Ma che sedi çimut che ûl. Jai un cur tant sglonf, tant sglonf, jo. Torni çhase di soldat, vendi dut e mi buti tal bevi e bevi e bevi par parâ vie la fumate. Ance cuant che çhapi da dî cun chei altris, mi pâr di jessi plui lizer. 'Sar Antoni, se sôi trist, no sôi colpe jo. Lassé-mit che mi sfoghi; se bevi, lassé-mit che bevi e se fasi barufe e mi odólin magari, lassé-mit che mi distrighi jo bessol.

Meni 'l si jeve in pîns crustant i dinçh, cu la giachete su la spale.

— Vôi drenti e lassai-mit lâ, jai di crepâ jo compain di une bestie, ma.... se si çhatarin magari a çhadaldiau, vîn di fâ i conç insieme! — e 'l si tache a çhantâ lui cunt-une vos propi di çhoc

Se la prime mi çholeve,
no saressi no cussì!

'Sar Antoni no 'l va cun lui. Al passe sot da barconete da ostarie e 'l sint la vos di Meni.

— Un dopli cà, vinçh ponç, cui che lu pae.

— Sis — siet — more — cuatri!

— No sai çe dî-gi — al murmuje 'sar Antoni — cussì 'l è 'l mont cajù!

# NO JÈ PLUI VIVE....

No jè plui vive chê che mi contave chiste 'nstorie cà. La puere me marute ti veve ancemò di chel murbin je in chê volte.

Di fur al jere 'l unviar, la buere ti sbusinave jù pa nape che ogni tant pareve vès vut di distudâ la lun e sul fogolar 'l ti vampave 'l fuc e 'l ti sparniçave intor co 'l s'impensave cualchi gláin di fun di fâ-ti vaî i voi. Ma si steve cussì benon nualtris lì tal çhaldut sintaç sun chê bançhone tal puartefurdinape! I fruç a durmî e çe si vévie di burî fur di mior par fâ-nus capitâ la sun e cori sù plui svelç a platâ-si di sot da plete se no cualchi sfloce ance di ches di une volte?

— Tatute, conti-nus alc tu usgnot — tache mi sur di mieç.

— Lassi-mi in pâs, ti prei, avuè! Sôi strac dal lavor. E po 'l è 'l toçh che lu ài ancemò su la boce dal stómit....

— Çhalait, no tu fâsis che sglonfâ-ti di polente, tu! E tant che jo ti disi....

— Tu sês colpe propi tu, çhare la me viçhute; tu mi la fâsis masse buine, tu, come un colaç, che fâs vignî da bon la biele voe e jo....

— Sai sì, jo sai che tu sês un pinçonat, un golosat, che tu sês! — jè me mari che ridint si plee e pare in bande un stiç mieç cunsumat di sot da boris. — Jai capit, larai a çhol-ti un got di vin che 'l garp 'l ti slichi jù....

— Ben, çhol doi e fasarin une bivude in compagnie — i sberle daûr miò pari a je biel zà jevade sù cun tant di bocal in man. — Sta 'tente di no restâ a scur, di no imberdeâ-ti ta cótulis; se tu colis, viot di clamâ-mi di bot, vegni ben jo a tirâ-ti in pîns!

— Bricon di veçhat!

Une ridade e vie je.

— Tirin fur la pipe cumò! — dos bugadis a plen e me mari jè indaur a lì cun chê rubute di alc di bon.

— Svelte, sì lafé!

— E, une volte jeri plui svelte, nomo? plui svelte! Ti saltavi di trat siet murais come ridi!

— Çe po se no une volte, tu, co no tu sas çe dî!

— Sì, propi une volte. Jere une volte une frute....

— No stâ fâ-mi ridi! No tu às di contâ che robis di fruç, tu! I fruç son zà biel sot i bleons, se no tu sas ancemò! No stâ çhalâ-mi di brut cumò, bambin. Çho, çho, baste che no tu lássis fur el lof!

— Lassi-mi che conti po! Sintît, cui che no à voe di sintî, 'l è 'l jet che lu spiete ance par te.

— Conte, conte, tu, mamute. Al dîs cussì parçè che tu i às çholt-i la volte.

— Tu conte e jo bevarai.

— 'Lore us contarai.

Jere une volte une frute. Disévin che sei stade une biele frute. More jere e veve sédis ain. Da to etat ve', fie.

— Cuant cápitie 'l lof? — al çonce miò pari cunt-une çimiade di voli.

— No stâ vê paure no, che 'l vegnarà ance lui — e fâs boce di ridi — cumò lassi-mi lâ indenant.

Ben, chiste frute jere un sistin di frute. Judave i siei e leve a lavorâ ta filande. Ains di criure in chê volte, çhars i miei zóvins! In chei dìs si cuistave dis solç e tirâ sede e sbuentâ-si li mans plenis di poleç, sgobâ come mus chê pueri frutatis, da li sis di matine fintramai a lis vot di sere. Un çhaf di renghe, un tucut di polente rustide su li boris sot el gurmal, e vie a çirî furtune.

— Mi racuardi, mi racuardi che ti à toçhat juste ance a ti di chistis voris, la me fiminute. Malon, malon in chei timps!

— Cussì chiste frute, ma je jere contente lo stes; judave i siei di cur e duçh cuançh si tirave indenant máncul mal.

Propi d'in façade da so çhase al lavorave un zuvinut su la vintine. Un biel zóvin, fuart e grues, come un leon, voi gris e bon, muse ben fate, dos mostaçhutis biondis e riçis di sot dal nas dret a nivel. Us contarai ance che cuant che chiste frute si jevave sù a buinore par lâ ta filande, lui al ti jere zà lì che 'l veve fat saltâ 'l clostri, viart i barcons da buteghe, dos strissulis sot dal pignat da cole e po cul gurmalut di sac mitut sù, poat pa puarte, un pit incrosat, li mans ta sachete, 'l ti spietave fer

a lì el so paron; ogni tant al veve cur di dâ-i drenti sot vos a di cualchi vilote. Je saltave fur da puarte cu li çavatis in man, un çhalon par omp, un „bon dì“ a plancut e dut varès parut çonçhat cun ches. Ma no veve di sei cussì.

Us conti dome da frute, di lui pôc sù pôc jù 'l dovi sei compain.

Je, une voe di baretâ peraule! Ma, çimût? no sarès stat nance biel no cussì bessoi! E cun çe scuse? E i sbordonave fur je tal so çhavut di dut, si tormentave i çarviei, ma.... A je i bastave par intant di lassâ colâ une çavate, o di inçopedâ-si, par podê voltâ-si. E t-un lamp i butave sot coç a di chel zóvin, inmò fer là vie, un çhalon di sbris e çimût che ti jere contente je a viodi-lu ance lui dâ-i daur cui voi! Po fermade daur dal çhanton cu la cuçute fur platade mior che podeve, çimût che je si la tetave! E po cor je da bandis di Breçan.

— Çe? jérie par forsi di Cormons che frute? — jè mi sur che i domande.

— Propi di chenti. To pari al dovi vê-le cugnussude!

— Çimût, çimût, us-tu che.... se no tu mi mi dísis cui che jè!

— Po ance la storie tu às cur di racuardâ-ti, se propi propi no tu la jàs dismenteade zaromai.

— Da-mi, da-mi cà 'l bocal. Che 'no sedi platade culì tal fonç. Ja cur di vignî-mi sù; se sçhámpin i pinsiraç, l'ánime no ja plui peçhadaç, a dísin....

— Viot che i ágnui no son a fonç tal vin come tal vueli! Dulà sôi-o restade? A, sì!

Chiste frute si fermave daûr di chel comedon a lutâ prin di lâ a vore e lutave e lutave, saves-o çimût? çhoit, come i fruç plens di fan cul nas su la polente, co mi viódin a spartî 'l toçh pai plaç! propi cussì! Puere frute, no saveve je che a fuarçe di çhalâ, 'l sanc i sborfave sù tai çarviei simpri plui e cul lâ dal timp ance je....

— Scomençi a capî — tache miò pari — s'impiave, i sbisiave, leve in amor come li çizilutis 'pene rivadis cà di nô di lontanon — e jú une ridade, un got, une bugade, une riduçade.

— Simpri li tos, tu! Ben, çonci, saves-o, se no mi lassês lâ indenant!

E je veve une paure di fâ-si capî di cualchidun! Dome la Madone, prin di indurmidî-si, podeve sintî dut cuant. Je la preave tant di cur che i fedi sçhampâ chel mal saltat fur sençe savê. No us ja-o dit jo che durmive bessole sul çhast? no jere puest par je ta çhámare di sot e jere sole sole e cualchi volte i sbrissave

fur cualchi peraule e je si 'nacuarzeve e si çhalave ator plene di sbigulite che cualchidun no la tegni a menç; no jérin che li panolis in reste a pindulon jù dai tras e chel cuadri da Madone a çhaf dal jet e insumiant-si di dut di biel leve a çhatâ doman come un bambin di scune.

— Çe storis che tu mi contis! Spietait che bagni la pivide; che no mi indurmidissi ance jo cualchi volte!

— Va sù, se no ti sta ben; cumò che ài tacat, vuei lâ-i fin ta code, da bon!

I contávin a je, puere frute, che i zóvins son trisçh, si dovi vuardâ-si di lor! Jan cur di fâ piardi el bon non, el timor di Diu! Che ance chel zóvin, chel garçon a lì che la çhalave cussì di bon, che 'l vedi vut di sei stat trist ance lui, no i podeve lâ-gi jù! E je preave la Madone cu li mans in sù!

Une sere come li altris je ti va tal jet, di sot da panolis je ti mandave a torzeon i pinsirs prin di çhapâ sun.

Jere un unviar, une gnot di unviar cujete, no di ches di usgnot.

Je ti çhale li stelis fur pa barconete dal çhast, i sta daûr a di une plui biele e lì cul pinsir di chê stele, je siare i voi. Siare i voi e chê stele je la viot tal sun a doventâ grande grande come une bore e simpri plui grande, e chê borone scomençe a pindulâ, si mof e si 'nacuarç che si mof come une coroçe a fuc indenant e cor e cor e cor e propi da so bande. E us faseve un sflandor simpri plui grant che la inçeave. E chê stele simpri in sgorse indevant, scuásin che la vès vut di çhapâ-le sot. Je prove a lâ in bande, ma no pôl movi-si. E fur di chê stele saltave fur un fun dal diámbar, robis che no la sçhafoi. A Diu, la çhape sot, ve'-le, ve'-le, ai, ai! Cunt-un sçhasson e sberlant si dismof el çarneli sudat e ti suste che no i ven el flat. Si dismof e un sçhafojaç di fun 'l emple 'l çhast. Sta 'tente e sint jù da bas une cunfusion di vôs. Sul tor súnin çhampane marcel! Si dismof a vual. La so çhase jè in fuc! Salte fur dal jet come une mate e cor svelte sul pujul sberlant e çiulant; in chel fur pal barcon di sot viot a saltâ fur fuc e flamis. „— Salvai-le, salvai-le, o Diu la me frute. Madunute benedete, salvai-le!" — Ta chel lusor je pôt viodi so mari mieze nude cui çhavei sgardufaç, che cor di cà e di là. Une cunfusion jù par tiare. Si móvin, si messédin, un di cà un di là. — „La sçhale là di 'Sef!" — „No, chê altre jè plui lunge. No rive chê lì!" — Ma nissun no 'l fâs un pàs plui in cà sun chei murs zà mieç scotaç. E li breis i súdin sot i pîs; je in çhamisute jè poade par un diurint dal pujul e si pare la boce cu la man par no tirâ su chel fumat. Prove a sberlâ, la vôs jè masse rauche, la gole jè sute.

Dut int-un un crac trement, un nul di falisçhis la tapónin. No pôl plui, cole jù in imbast. 'L è lât jù el paviment da çhamare di sot.

— „In bande, in bande, sôi jo a cà“ — al cor fur un di chê int imbacuchide — „sôi jo a cà“ — 'l è 'l garzon dal marangon cunt-une sçhale lunge lunge su la schene che 'l si sgose par passâ. — „Vait in nà!“ — 'L è rivat, al tache la sçhale pal mur e dret e svelt come un glir al si rimpine par sore e sù e sù! 'L è sot dal pujul. Al creve cu li mans i diurinçh, al pete un salt par sore, al vualme la frute distirade jù, si la poe su li spalis! In chel une sflamiade di fuc e di fun a bugadis ju incolaçe. Ance 'l paviment dal çhast 'l ja çidut.

— „Ance lui 'l è lât!“ — jù la int. Ma lui mieç rustit si ten strent pa sçhale e plui svelt che 'l pôl, 'l si mole jù.

— „Diu Marie, che 'l pujul 'l è par colâ. Ve'-lu, ve'-lu! Diu, Diu!“ — E jù 'l pujul rabalte la sçhale e chei doi lì par sore. 'L è dut int-un. Lor e i tras in fuc. — „No jè redénçio, no je redénçio plui!“ — son li féminis che préin. In chel fur di chê famosse si mof alc di scur. 'L è chel zóvin cu la frute tai braç. A la çhoche, i zenoi i clópin, al ven indenant, la vite si struce e 'l plombe par tiare.

Me mari si ferme. Miò pari si sue une rie di sudor che i si mof sul çarneli. Cu la pipe distudade in man, cul bevi 'l è restat a mieze taçe.

— E chel zóvin e che zóvine?

— La int ju à çholç sù mieç muarç!

— Ma no son muarç, nomo?

— No son muarç, no! Chel zóvin al jere su lis undis e tre cuarç par lâ. Un traf in bore dal pujul i veve colat-i jù su la schene, lu ja scotat t-un mût, Diu nus judi! Pos dìs dopo la zóvine jere zà in pîns; ma lui.... Je veve preat i siei di lâ donge dal jet di chel che la ja salvade. Un pôc a la volte ance lui al ja fat bon voli, pueret! Je i deve la midisine! Steve cussì vuluntir donge di chel jet, je! Cualchi volte jérin bessoi ta çhámare, si çhalávin tai voi e si capívin benon. Jérin distinaç. Al ja pudut vuarî a vual. Si àn ance çholt di cur. Sint — i dîs je a miò pari — ti racuardis-tu di chel zóvin, no?

Duçh cuançh tásin. Di fur la buere sbusine jù pa nape. El lusor al è lì e lì par distudâ-si. El fuc 'l è sçhafoat.

— Vin-o di lâ a durmî cumò? — al sbrundule 'l miò tate.

— Ance vualtris, çhars i miei zóvins, ju cognossês tant chê frute che chel braf zóvin. Al jere un braf zóvin par a bon. No stâ stuarzi 'l nas cumò, tu veçhat! Ju cognossês, ançi benon; dome, dome no son plui zóvins, son scuásin scuásin viçhuç! Spiete — i dîs je ridint a miò pari — Spiete che i mostri 'l lof da storie! — I va donge, i pare in bande la çhamese — Viodeso?

Culì 'l è chel scoton. Chel zóvin 'l è propi lui, chê puere frute di in chê volte sôi jo.... chel lovat tu sês propi tu, briconat! — finîs je riduçant che i rídin ance i voi..

— Cumò anin sù!

I veve passat-i ance la voe di disvuedâ 'l últin glut, lui puer on. Jo lu çhali di sot vie e lu viodi che 'l si sfreole cu la manie 'l voli dret, mi pâr che 'l vès vut di vajussâ; ma 'l voli a la mari i rît ancemò.

*

In chê sere prin di lâ a polsâ, co si vîn bussat, el cur nus bateve a fuart a fuart a duçh cuançh, ma di plui a fuart sigur ai nestris çhars viei.

---

Chê che mi la ja contade no jè plui a contâ-le, ma jo la tegni ben ben a menç. No sa, propi no sai çe che pajaressi a viodi-le a ridi ancemò une volte dome une volte come in chê sere, la puere me marute.

# MI US-TU BEN?

— Lúçie, Luçiute.... çe brave frute! Si viot, pa so viçhute, je! E çhariade che 'l buinç si sglove! Plens i çhaldirs! No ti dúlie la spale!

— No stet fâ-mi ridi, marute! Sôi stagne, jo! E po pa me viçhute! La int jè di fur! I nemai ju ài regolaç jo! Ju sintîs çe che mungúlin là jù tal çhamp, mari! E po sôi zóvine, jo! Voi e torni indaûr, jai di contâ-us alc.... Marute, ma mi vês di dî-mi....

— Va, benedete — a pense done 'Sese e i çhale daûr a so fie e la viot che s'inçopede sul sçhalin da puarte, robis che no i slichi jù la çhárie — va, benedete; cui che ti à di vê, al ja di binidî ance to mari, sì lafè! Çhalait çe braç e çe schene! Çe çiere di salut! Une volte e, ance jo.... ma jai fat el miò dovê, jo, jai fat: dodis fruç e duçh vîs! Un grun di noris. Ma chiste codassute cà jè un ágnul! Ches conolis di fiar e chê vite che no si plee nance.... Ve' che torne chê benedete!

E Lúçie ti torne sestant-si el gurmalut 'tor dai flancs di rol; si comede 'l foçolet sul çhavut, pare drenti chel bricon di riçot neri neron che i sçhampe fur di sbrìs jù pal çarneli.

— Sîn solis! fie! Sinti-ti, sinti-ti culì sun chê çuçhute! E conti-mi dut, dut, la me frute!

Luçie si poe un mumintut parmîs dal árbul e po si bute jù sintade su 'l çoc là che ti táin la strae pa bestis. Ma la mari ti file indenant e la roce ti cor che 'l è un plasê e nance no si 'nacuarç nance no che so fie butade jù, si plee su la vite e si tapone la muse cu li mans.

— Ben, tu às dit di contâ-mi; sù po! — e no si volte par çhalâ-le. Ma chê no i dîs nance un gheç!

El soreli al scomençe a scotâ. Su la tiare si mof come un ájar e 'l tramuçe come une flame che no si viot: el soreli i giave 'l umor che ja vut da rosade ta gnot al forment zà zalit che i pindule 'l çhaf biel zà plen e sglonf e 'l pâr co 'l si ninçule che 'l disi: el soreli 'l mi sbuente, sintit che us disi, vignit a tajâ-mi!

— Lúçie, judi-mi a disberdeâ chist grop a cà — si volte da so bande — Po, Lúçie, Lúçie, çe ise mo mai chist, çe ise? Çe as-tu, cumò! Çhali-mi, çhali-mi ta muse!

La çhape biel pal çhavut e i ûl jevâ-gi sù la cuçute! Ma chê ju plate plui ben ancemò i siei voi! E ches bafetis di sólit rossis tal mieç, ti son cumò color da bore e jù pa barbute cun chê busute ta ponte i cor un spiçulat di lagrimutis e i bagne 'l grin a gotis in cà e in là.

— Lúçie, Lúçie! Ti prei, çe ise? e çe fantate che tu sês, che lui no 'l ti viodi in chist stat! Po sì, 'l stuarzarès el nas e 'l disarès: „puere frutute, de-git el çhúçhul" lui, Meni!

— Meni — e un suspiron che i ven el sgrisulaç a done 'Sese. E trame e trame chê frute come une parússule inglaçade da zulugne e ti spie cualchi bucugnut di alc e çe par parâ vie la fan.

— Meni!.... e tu mi rontis come une frutute, co mi met sù i dinçh di lat! Meni!.... e tu mi vajussis in chist mût, tu mi frichis! No i us-tu ben a Meni?

— Marute — e Luçie la çhape a braçecuel e la busse la busse — a, marute, jo no vuarê-gi ben! Marute, us prei, marute, tant ben, tant ben, che se no fos lui, jo.... no sai. Chei sçhassons, marute, co lu viodi a saltâ fur da plagne, co lu sinti a çhantâ di matine co 'l passe par di cà cui siei manç, çe tanti voltis in çhamisute i dôi daur cui voi platade daur di chei gorofui lassù che pendólin jù dal barcon fin su la puarte! E lui al çhale in sù e no 'l mi viot e 'l crôt che jo duarmi. Meni, Meni!

— Po, fie, e indalore? Ti ae lui fat alc di tuart? No 'l pensie forsi par a bon di....? Al jae une altre par forsi? e....

— No no, marute, jo cognossi, cognossi, masse ben el miò Meni, jo; lui al mi ûl ben! — e je plate 'l çhavut tal grin di so mari, je.

— Çe? fie! jas-tu dismenteat çe che tu às imprumitut a to mari tu, co tu vevis 14 ain?

— No, mari, mari, no, no! Nance par ideis!

— Viot di no zujâ cul fuc, fie!

— No, marute, jo sôi une buine frute. Ma.... lui....

— Ben, cumò tu às di contâ-mi! Tu sas che 'jo sôi to mari e tu tu sês me fie. Se tu às alc, sôi cà jo.

E 'Sese bute in bande 'l lavor, la çhape biel tal braç e la ninçule come cuant che chê ti veve 15 ain di máncul.

— Sì, us contarai, marute, e viodarês! Meni arsere al mi à.... ma us contarai dut cuant. Noaltris arsere dopo lât jù soreli jérin sintaç a lì su la bance da puarte. El tate al bugave la so pipe e 'l si la contave cun 'sar 'Sef. Vô, mari me, mi disevis che spieti che no vedi primure. Che 'l vegnarà dal sigur. Che

'l dovi menâ a bevi i nemai di prin, meti in órdin i ordens, bagnâ 'l ort e tanti voris e po dopo che 'l dovi capitâ moment par moment.

— Ben, 'l è pur capitat!

— Sì, lui, chel benedet, dut sudat come un çhan, cu la giachete a pindulon su la spale. Al jere strac, puer fion, e pur al jere di buine voe.

— Jeri pur ance jo a lì!

— Sì, sì, marute, ma us conti, savês pur.... „Sinti-ti là sul çoc sot dal morar" — i dîs so 'sar pari. — „Graçis" — al poe jù la giachete par tiare e 'l si sinte cujet sul çoc çhalant-mi fis tai voi come se 'l vès vut di mangiâ-mi.

— E jo ti ài dit: „Va là che 'l ti spiete" — E tu tu sês curude come un seon. E lui al ti à tirat po donge e 'l ja scomençat a fevelâ po a plancut che no vîn sintut nissun çe che vês dit! Viodis-tu che jo sai compain di te dut cuant. Ben, fin culì nuje di mal.

— E si vîn dit tanti robis, tanti robonis. E lui al mi contave che jai biei voi, che li mes streçis a son lungiononis, che jai une vite di pipine, al mi diseve lui, che jai une boce di.... e tanti robis, marute, che mi svergonzi a dî-us. E po al mi à çhapat a planc pai braç e 'l mi à dat une bussade. Si vîn dismot come di un sun, vîn sintut che 'l tatute al fevelave da vigele stele. E jo jeri cussì contente, tant contente che no us disi. E jo pensavi: lui al fevele di vacis e jo e jo jai culì chel che brami. E lui al mi strenç pa vite, al mi sflade cussì çhalt sù pa muse e 'l mi dîs tanti bielis peraulis che mi sçháldin el cur int-un mût! Jo i vuei tant ben, tant ben, i vuei. M'insumiavi scuásin e dut int-un colp mi sinti a dî: „— Çe, mi us-tu ben?" — ai, çe colp int-al cur! Çe bot! Mi pareve di colâ come un çoc par tiare e di murî. — „No tu mi disis nuje, propi nuje! Mi us-tu ben? No tu mi ûlis ben 'lore!" No ài cur di dî-gi nuje. Marute, lui al mi domande se gi uli ben! Jo che i ài dit-i tanti voltis che mi pâr di murî, se no lu ài donge, che mi pâr di tornâ a nassi di bot, se mi lu viodi a capitâ. E lui, lui al mi domande! No 'l mi crôt, no 'l mi crôt, lui! Mari, marute, çimut al puedie vê un pinsir dome contrari, dome un dubi di me? Çe ûlie dî? No, no ài plui padin. No, marute me, no, marute — e gi s'ingrope 'l cur — no i puedi perdonâ no, i gi vueli tant ben, tant ben, ma dîmi cussì, in chel moment di gionde! „— Mi us-tu ben?" — Se 'l mi cognos, al no 'l pôl domandâ-mi cussì! E po e po, marute me, marute me....

E je torne a vaî a vaî.

— No ài pudut.... dî-gi.... tant.... tant.... e 'l è lât vie un pôc rabiussat!

La mari la lasse vaî un pucut e riduçe riduçe sot coç. Fur dal pulinar scornosse fur une gialine e cocodeche che 'l è un gust e clame la parone a çholi sù 'l uf çhalt çhalt fur da cove. Ma la parone no i bade, ja so fie je sul cur.

— Ben, cumò vonde vajut! Capide? Fie, une bussade e sta cujete cumò. O, ben! Ta nestre glisiute no as-tu mai viudut chel cuadri grant a drete dal ortar? Tu lu jas in nimenç, nomo? Ma jo mi racuardi inmò di chê fieste che lu jan mitut sù. Tu tu jeris piçinine in chê volte, no tu savevis che sbeleâ tu in che volte e fâ am-am. Al jere vignut un frari cà in pais e 'l ja imbastit une pridiçhone che no ti disi. No mi racuardi propi ben dut cuant çe che 'l ja dit propi just just, ma la bale dal lot 'l è pôc sù pôc jù cussì.

Une volte, e tu savaras, 'l jere 'l Signor e san Pieri e ti polsávin sot di un árbul tal mieç di un prat, là che ti jérin a passon trops di pioris e çhastrons. El Signor al jere strac fur di mût e distirat sot da ombrene al veve poat el çhaf sui zenoi di san Pieri. Al jere un çhalt dal diámbar. Li bestis ance lor ti vévin poce voe di becolâ chê arbe mieze brustulide e ti stévin distiradis cul çhaf a pindulon. Al jere cussì çidin lì intor, dome fur di un sterp si sintive un sivilot a sivilâ la falulele: el puer pastor cul çhan durmion donge di sè al vuareve çhapâ sun. El Signor al çhalave fìs fìs san Pieri tai voi. E san Pieri cun chei voi zà mieç patiç pa strachérie e pa veçhae al vualmave cun poce voe chel ájar di sçhafojaç. El Signor al pensave par forsi a chiste puere int che si fadie par un crust di pan, al pensave dal sigur a li blestemis che jan di dî-i a lui, che no 'l ja fat altri che dal ben, che 'l è muart par fin par lor. Dut int-un fur di chei voi benedeç cúchin fur dos lagrimutis.

— „Pieri — al dîs dut int-un bot — Pieri, mi us-tu ben, plui ben di chei là, tu?" — Pieri al ja un sçhasson, si jeve in pîns e viçhut che 'l jere cul pèt in fur al pâr un zóvin.

— „Sì, Signor, vô savês che us vuei ben!

— „Ve' là, mene a passon i miei agniluç!....

— „Pieri, mi us-tu ben tu?" — e lu çhale cussì di bon.

— „Signor, Signor, vô savês çe tant ben che us ûli!

— „Mene a passon li mes piurutis!....

— „Mi us-tu ben?

E Pieri al plee 'l çhaf e 'l è mieç avilit e sturnit che i domande tre voltis daurman.

I dîs:

— „Signor, vô savês dut cuant, vô savês che us ûli ben!

E i voi i ridúçin di gust al Signor e i mostre li pioris e i agniluç a san Pieri e i dà in cunsegne li nestris ánimis e san Pieri cussì al dovente 'l prin pape dal mont.

Viódis-tu, çhare la me frute, viódis-tu, el cuadri là che 'l Signor i mostre a san Pieri li pioris parmîs di chê aghe, ûl dî chist.

Sint mo, çe crodis-tu che 'l Signor no 'l vedi savut che san Pieri i vuareve ben? No 'cor jessi Signor par capî-le e lui po mai! Parçè cródis-tu che i vedi domandat la seconde e tiarçe volte? 'L è cussì biel a sintî-si a dî di personis çharis: „ti vuei ben."

Crodi-mi, Luçiute, ance Meni al è sigur che tu i ûlis ben e lo stes lui al ti à domandat.

E Lúçie si sue l'últime lagrimute.

— Un' altre volte, se lui al ti domande indaûr, „mi us-tu ben, ninine?" fâs biel biel çimût che 'l ja fat san Pieri e çhali-lu tai voi. Luçiute, e lui al ti bussarà t-un mût che no ti disi. Fie, fie, tu sês zuvinute, tu, crodi-mi e inveçi di vaî, tu varas un cur che 'l si viarzarà di gionde e 'lore viot di pensâ di to mari, se tu varas po timp di pensâ-gi a je.

'Sese si jeve sù e su la boce ti ja un ridi di furbate.

— Anin, duvin prontâ el gustâ!

— Sês une mari vô, une fémine sante, marute benedete — Lúçie no i pôt dî altri e ches dos féminis contentis une plui di chê altre si tírin in çhase.

Meni al strussie che 'l soreli i sbuente la schene e 'l pense a Luçiute e 'l brame sere e di sei-gi donge sul çoc sot dal morar di arsere.

# CHEL ÇHAMP TA GRAVIS!

— Oe, Toni, bon dì, sês ĝalandin; po indulà les-o cun chê sburide?

— Sburide, siurut, che 'l no stei dî! Li ĝiambis mi fásin jácume, son zà 83 carnavai. Vôi jù ta gravis e vuè dovi dâ-i sot par fuarçe. Che no mi çhapi la ploe a mieç. Sôi sol e se no mi cuisti jo un toc di polente, malafenò, no 'l è altri che çholi el tre di cope e tirâ-si moi moi ta buse. Cho' mo! i piçigheç cunt-un par di davoç si ju contente. E chel puer çhamp no 'l mi à che chisçh braç clopadiç in chist marimont che lu atindi!

E chel on cun chê so scoce di çhapiel tan che une çhampane su li vuarelis al t'imponte denant da vite el so boston di noĝlar cun tant di ĝrops e 'l si spiçe chê barbe blance cunt-un fâ che ûl dî „e, une volte, une volte . . ." 'L è Toni, el podestat dal borc, che 'l mi à contat tanti di ches storis e simpri la so barçelete pronte in boce, a lì che 'l mi lute seri seri tai voi.

— Che 'l sinti, siurut, jo vuè o doman larai a çhatâ i miei muarç. Vevi di dî-ĝi tanti voltis, ma no ài mai pudut. Co i contavi di diaui e di striis, lu viodevi a ridi sot coç. Ma avuè che 'l mi scolti como se 'l vès di sintî so pari a contâ. Dovi sbrocâmi une biele volte. Jai contat-i tantis, tan-tis; sai ance che lui al mi lis pete jù ta chei libraç, e jo no savê lei! Ma chiste no la jai mai contade e jè forsi la plui biele, e, biele, çho, biele di fâ vaî ance un puer on compain di me.

E a mi mi si sfante vie chel riduçâ dai lavris che 'l mi à capitat 'pene che vevi viudut Toni a curiçâ ĝubit ĝubit in cà ju pa strade dal borc.

— Chel çhamp, chel çhamp, sior benedet, çe çhamp! Çe dolor di cur co ti sfondi la tiare; mi pâr di scuartâ el mont intir! Là, lajù çe robonis! e co crusti chel pan mi pâr di sintîmi in boce come un sanc imbrucit che 'l mi lee i dinçh, li masselis, ma lu inglutissi di rabie e di ĝust, mi pâr di sintî-lu ancemò a rontâ chel maladet, di fâ-i jo di diau e tormentâ-lu!

E chel puer on si sinte sul paraçhar da crosade. 'L impie mil voltis la pipe sençe tabac. I dôi un çigar; ance chel no 'l ûl tignî fuc. Ise 'l strac chel puer on vignut sú ta fadiis, sbuentat tal soreli, chel cuarp a lì che 'l burlaç no 'l ja pudut rabaltâ co 'l ja sglovat la ramaçe dal rol tal mieç dal bearç, co lui propi difur al steve a çhalâ i nulons di tampieste? Cumò jo lu viodi plet a lì denant di me di bot sçhaveçat! Çe i zirie tal çhaf che 'l çhale como un çhan rabios su pa plagnis dal forment cunt-un çhalâ fis, imbambinit?

— Viódie lassù chê çhasute che lampe e no lampe in jenfre di chel vert di çharandon? Jo viodi da bon a pindulâ jù chel reçes di úe pissone, che jo jai 'mplantade, son zà anoruns — e cul boston al mi mostre une çhase pôc plui di un tir di sclope plui in là da glésie da mont — Ben, lassù stavi jo une volte. Saran di chist, che 'l spieti, un 40 ain. Vivevi lassù. La me viçhute, che Diu i dei dal ben, jè muarte e jo no i ài siarat i voi, puere fiminute! Ma indalore jère une fémine stagne tan che.... e vévin cun nô dome une fie, la nestre Luçiute, tirade sù come une galete e veve un 16 ain in chê volte, je, puere frute! Lassù ti jérin nô e nus leve ben, benon. Par nô, puere int, a sa pur, un toc di polente, el rosari e vonde. Ti vivuçávin, el vin no 'l mi mançhave. Al viodie chel çhasal là vie?

— Chê çhasone grande a drete? cui barcons ros là in bande?

— Ben, lì ti steve, sa pur cui, 'l è muart pôc timp fa chel sior, sior Nardin. Ma chist no 'l pôl savê che lui al veve un fi, un fi... par chist fi lui al veve butat fur beç a palotis, scuelis sore scuelis e nuje, nuje, dut par di bant, un sçhavaçecuel. Al varà vut un 20 ain in chê volte, chel so fi e struçhat ca di nô cui sa di 'ndulà, al si à tacat a butâ stramp tan che un sençe diu. Baste dî chel zovenat mai a messe, che 'l scusi sae, ma in chê volte cui che no 'l leve a messe, al veve dat dal sigur l'ánime al diau! Jo lu tignivi di voli, jo, e no mi lave jù pal cuel chel so fâ di mataran cun me fie, la puere Luçiute. Je veve, ja-o dit-i? un 16 ain e jere un bombon di frute, un ágnul e mi judave, fuarte come un rôl; ti zujave la çhárie di çhaldirs sun ches spalis e, legre e biele, spudade so mari di zóvine, je.

E jo lu lassevi contâ.

— Nus capitave par çhase Chichin, el fi dal çhaliar che 'l veve i siei ordens ta plaçe denant da cumun. E lui al jere un bon frutat, un zóvin bon como 'l pan di pasche. Si veve ance cumbinat cun so pari pa gnoçis. E je ti gioldeve, chê puere frute e çhantave di gust e si jevave a buinore e jù tal çhamp, ta chel çhamp da gravis. E ti jere alte la blave e je, chê frute, puere frute, i pareve zà di fâ la polente, la prime polente par san Martin pal so on. E sei nuviçe e sei nuviçe! E jo ti la viodevi a çholi aghe ta roste che cor parmis dal nestri çhamp. Veve une

paurone je che no si seci par colpe dal sut! — Tente, Luçiute, che à cur di seçhâ-si chist an! no ûl plovi! — Ploarà, viodarês, sar pari, çhalait, la mont Çhanìne no sgare mai; viodarês, doman nus sglavinarà a selis .... E lì di dì in dì a spietâ chê ploe benedete che i bagni el penácul e ti steve tal çhamp fin 'tor l'avemarie e jo tornavi cun je sul sçhalar e je — a man, gajarin — la scòrie in man come un on.

E Toni al riduçe e chê barbe al si la slisse, i pâr di sei zóvin como in chê volte. I pâr di sei chel on plen di fuarçe, legri, sençe pinsirs, dut pa so famiute e chê so frute blance e rosse come 'l çil co criche 'l soreli da viarte: la viot lui plete cul foçolet ros sul çhaf, la cótule tirade sù, el gurmal el pic salt tal mieç da vite. E Toni al riduçe e 'l si çhareçe la barbe.

— Cui varèssie dit in chê volte che jo vessi vut di .... ma al viodarà ance je, al viodarà. Che 'l sinti, co ti viodi une gialine che mi sbridini li plagnis da me úe, che jo jai tirat sù a fuarçe di braç e di sudor e jo la pari in bande prin cu li bielis e po la scornossi e po je torne, jo, che mi dein pur un mes di preson, sçharii la sclope che 'l è un gust; e chê jè ancemò une bestie. Un on no 'l è une bestie, jè ance vere, ma se 'l on cun dut el so çhaf dome par un capriçi, sençe cur e sençe cusiençe, al cápite tai pis e dai e torne a dai no 'l ûl capî-le e 'l mi bute a patrac duçh i miei sudors, al mi ruine la famee, no ise piez di chê bestie? E dovi tasê e devi inglutî, parçè? parçè? par vie che la leç jè da so bande. E po disaran che chist mondat no 'l è un mondat! Çe tanti voltis che ài bramat di murî, jo! Sôi cà ancemò.

E 'l mi çhalave fis tai voi. Jo no i ài pudut dî-gi nuje.

— Nîn indenant. Ti sîn al perdon di avost tal Preval. Vevi çholt cun me une angùrie, m'inçopedi, chê cole e si sclape: — scuminçin mal — ti pensi. In chel ti vualmi chel canae, li mans ta sachete, el çigar in boce, poade la schene sul mur da glèsie. E 'l ti çhale fis fis me fie e je rosse come une bore ti sbasse 'l çhaf e vie nô indenant. Tal tornâ ti passin i puinç di len da palut da Prádis e lì di chê altre bande da fuesse tirat parmîs di un noglar ti lu viodi jo indaûr. Ti fisse me fie, lui e je torne a doventâ rosse. Lùçie jè zà scuásin di là, co s'imberdee ta cótulis, robis che no ti coli ta paludèrie, ma lui svelt ti cor in cà, la çhape 'tor da vite e la puarte di là e je rosse si lasse puartâ. — Graçis. — Nuje, nuje, stelon! — Rivin a çhase, la viodi sençe voe e muçine, par dî-i alc, i disi jo: — Lùçie, ancemò un par di misuç e san Martin 'l è cà! po çe ise di vaî cumò? — No mi dîs nuje e sçhampe sù tal jet in chê sere. — E pur cà dovi sei alc di sot — a pensi. Tal passandoman di domènie a messe brime 'ncuintri Chichin. — 'Sar pari, dovi dî-us alc — al mi dîs a planc sot vos — arsere co tornavi dal çhamp, jai viudut

Lùçie cun chel sçhavaçecuel di chel zóvin fufut; lui i à dat-i un gorófful e je i à riduçat-i. — Ai — fi pensi tal stómit — el diau al messede cà sot — Çe us-tu, Chichin, jas-tu di pensâ di bot mal, tu! — Ma no, 'sar pari, jai dit juste par dî; sai, sai che no 'l è nuje, ma chel maladet, savês pur, çe che dísin di lui! Che 'l sei un 'ánime danade, el diau in çhar e vuès e no vuaressi.... — Tâs, fi prei, me fie ja judiçi! — E, judiçi, 'l è un biel dî, ma lui al ja un fâ, chê canajate che li frutis.... e po un fevelâ che.... nô, puers 'gnoranç.... e je cui sa.... — Ben finissin-le cumò. Dopo misdì vin la sagre e je fi spiete là a fâ doi sbalç cun te; onç i sgareç par intant! — i disi jo a viodilu in ghigne dut avilit. Mi pâr di viodi chê dì. L'ultime sagre dal an. Lajù a san Cuarin.

E lui al tâs. O timp, cussì biel, o timp che 'l cur fi brame, chê sagris dal nestri Friul dut plen di çhanç, ches banderis che soflétin tal ajarin! Chê musis di frututis che fi rídin da lontan co fi lámpin e sot coç si çizíchin e fi çhálin e fi brámin e tu tu lis contentis cunt-un salt sul brear e po cunt-une bussade co 'l è scur! Timp, cussì biel, cuant jas-tu di tornâ? El dadis 'l è ta sachete, 'l è simpri pront; sin inmò salç in giambe e cualchi murute cun chel voli çimiot a nus spiete ... ma ... Sagre, e jo fi vignivi cul foçelet di fujaçe, di formadi, e vinaçe no manchave pal glutidor... Timp di zuvintut, e pur al tornarà plui biel plui biel!

— Checo 'l è cun nô che 'l bale cun me fie e je ... jè cussì sèrie. And-ae par forsi alc che no sa çe che 'l è? E viodi-fi cul bustin sticat e formentâ-fi a çhaminâ cu li scarpis masse strentis, puere frute; çe tant plui biele che tu mi sês, co tu mi seselis di gust el forment, i braç brustuliç, la cótule impontade e tu mi çhantis e tu sgobis — fi pensavi jo tal cur. Nô jérin lajù, ma Luçie mole mole sençe fotis — Saves-o, jo mi firi in bande — i disi jo — tornarai sore sere, saves-o chei zóvins! — E jo mi firi tal çhamp là ta gravis. Ance jo no jeri di voe, vevi come un grop tal stómit, mi pareve di sçhafoâ-mi framieç di chê int. Li mans daur da schene vôi jù pa plagnis; là in bande une puere giambe di blave plete, li ladris dutis scuviartis fur da fiare. — Che no la víodi, Luçiute — pensi e di balin mi la dreçi da bande dal casel, fi firi fur la pale — Po fieste o no fieste, el Signor al mi perdonarà! — e vie biel giangiant cu la pale su la spale e fi sinti a sunâ la rorchestre come di lontan, chei viulins mi vajussávin, f-un colp di man la dreçi chê plante e po mi bufi distirat ta arbe e vuei polsâ. El scurot al si firave in sù e jo pensavi e jo pensavi a me fie. — Sarà une fémine di áur chê frute e 'l prin nevot po! — Che sinti, par nualtris úmins co 'l cole in çhase el prin frut, 'l è un plasê che nissun lu pae, la fémine inmò frute e viodi-le a braçolâ e dâ-i di fete e chei doi vugluç fi çhálin e po fi fricúçin; ma jo crodi che cuant che 'l

ven el prin nevot, a dovi sei un plui biel content ancemò. Viodi i siei fis a provâ çe che nô vîn provat e pensâ cussì al timp che nô vin passat di zuvintut.... e si binidis el Signor. Ma jo.... ma jo.... e jeri cussì content ta chel fresc ta arbe, cun chisçh pinsirs dismenteavi dut. Chê taçe di vin ance chê mi veve sçhaldat un pôc el çarneli e jo jeri cussì content ta chel friscut! Ti sinti a fiviluçâ, come sçhocs di bussadis. A planc plancut mi jevi sù. No sai çimut, parçè, çholi cun me la pale. Vôi di chê bande. Tegni el flat. Pari in bande la blave e Signor, Signor, se no 'l mi à vignut un colp! Par tiare pognete me fie e inzenoglat parmîs chel manigolt.....

— Çe fas-tu tu di me fie? — i sberli jo come un ors e lui — Di vuestre fie? jai fat çe che si fâs di une fémine! Çhape cà pal cuartin, vieli e tâs là! — e 'l mi bute une çharte di dis. Lùçie un çiulon e sçhampe vie e lui lu viodi a ridi cunt-une boçhate di sátane. — Maladet tu, la to ánime, i tiei beç di unfiar. — Mi à parut di 'nsumiâ-mi, di sei stat muart.... Co mi dismovi, viodi distirat denant di me un on, jo strençevi cul cunvuls la pale insanganade ta mans ingrintadis: i vevi sfondat-i la casse dal stómit. I varessi indalore çonçhade ance la lenghe, ma in chel tra clar e scur ti viodi int, ti vaívin, ti sberlávin, ti murmujávin ta gnot. Vévin pesçhat fur dal Judri el cadávar di me fie.... E a mi mi àn dat çinc ain di galere.... Mandi. Vôi ju a lavorâ tal çhamp. Mandi.

Jo viodi a vaî chei voi e clopâ e clopâ chel çhaf, ti lu viodi a sgambetâ jû pa gravis.

— Ance lui al ja finit di patî — diseve la int fur di messe.

Puer Toni, lu vévin çhatat la dì prime ta gravis poat cu la schene 'tor dal tronc di un morar di fuee, la pale donge di sè, el so bocal di aghe plui in nà, la giachete sui zenoi — 'L è muart come un sant, lavorant — diseve la int.

E jo vevi piardut un amì.

# TÍTUI.

El présit al è di 1 franc e 30 çent.

Dipuésit: Giov. Paternolli - Gorizia